

СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ ПРОЦЕСУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

SUBJECTS AND OBJECTS OF TECHNOLOGICAL RENEWAL OF PRODUCTION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

УДК 631.17:338.432

Сас Л.С.

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

У статті визначено суб'єкти та об'єкти технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що суб'єктом зазначеного процесу виступає підприємство як система в єдності і взаємозв'язку його виробничих функцій, ресурсів та факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, а об'єктом – виробничий процес з урахуванням його забезпечуючих складників, етапів та особливостей.

Ключові слова: технологічне оновлення виробництва, суб'єкт, об'єкт, сільськогосподарські підприємства.

В статье определены субъекты и объекты технологического обновления производства сельскохозяйственных предприятий. Установлено, что субъектом данного процесса выступает предприятие как система в единстве и взаимосвязи его производ-

ственных функций, ресурсов и факторов внутренней и внешней среды, а объектом – производственный процесс с учетом его обеспечивающих составляющих, этапов и особенностей.

Ключевые слова: технологическое обновление производства, субъект, объект, сельскохозяйственные предприятия.

The article deals with the subjects and objects of technological updating of production in agricultural enterprises. The subject of this process is an enterprise as a system, in the unity and interrelation of its production functions, resources and factors of the internal and external environment, and the object is the production process, taking into account its supporting components, stages and features.

Key words: technological renewal of production, subject, object, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Інноваційний характер діяльності суб'єктів господарювання є необхідною умовою їх ефективного функціонування та досягнення конкурентних переваг у ринкових умовах. Невід'ємним складником політики інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємства є технологічне оновлення виробництва.

До процесу технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств залучена значна кількість учасників. Зокрема, К.В. Ковтуненко наводить такий склад учасників інноваційної діяльності залежно від ролі участі в інноваційному процесі: суб'єкти інноваційної діяльності; суб'єкти, що забезпечують інноваційну діяльність; суб'єкти, що регулюють інноваційну діяльність. Окрім того, серед суб'єктів, що беруть участь у процесі створення інновації та самостійно його використовують, виокремлено інноваційні підприємства; суб'єктів, що беруть участь у процесі впровадження інновації у власне виробництво – підприємства-споживачі; суб'єктів, що беруть участь у процесі споживання інновації – суспільство та державу [1, с. 64–65]. Діяльність зазначених суб'єктів спрямовуються на відповідний об'єкт, тому важливим аспектом у дослідженні технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств є визначення суб'єкта та об'єкта цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці інноваційної діяльності та її учасників присвячено праці К.О. Бояринової, С.В. Войтко, В.В. Зянько, М.І. Кальницького, К.В. Ковтуненко, А.П. Колеснікова, П. Кохан, І.Ю. Мельник, Т.Є. Мойсеєнко, С.І. Петрик, Л.П. Червінської. Однак більш детального висвітлення потребує питання суб'єкта

та об'єкта технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств як складника їх інноваційного розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є визначення суб'єкта та об'єкта інноваційної діяльності, у тому числі процесу технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на те, що технологічне оновлення виробництва є складником інноваційного процесу на підприємстві, доцільно розглянути його суб'єкти та об'єкти.

Суб'єктом вважається особа, група осіб, організація, яким належить активна роль у певному процесі, акті; особа або організація як носій певних прав і обов'язків [2]; той, хто здійснює якусь дію, або від кого направлена певна діяльність [3].

Об'єкт розглядається як явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага; предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції [2]; те, на що спрямована певна діяльність (на протипагу суб'єкту, який здійснює таку діяльність); матеріальний предмет пізнання і практичного впливу з боку людини (суб'єкта); будь-який предмет думки, дослідження [3].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про інноваційну діяльність» [4], суб'єктами інноваційної діяльності, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в країні інноваційних проектів, можуть бути:

- фізичні і (або) юридичні особи України;
- фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав;

- особи без громадянства;
- об'єднання вищезазначених осіб.

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (ст. 3) [5] визначає три групи суб'єктів трансферу (передачі) технологій.

До першої групи належать:

- уповноважений орган із питань формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері трансферу технологій;
- уповноважений орган із питань реалізації державної політики у сфері трансферу технологій;
- інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування;
- Національна академія наук України та галузеві академії наук, які беруть участь у закупівлі, передачі та/або використанні технологій.

Друга група суб'єктів включає:

- підприємства;
- наукові установи, організації;
- вищі навчальні заклади;
- інші юридичні особи незалежно від форми власності.

Щоб уважатися суб'єктами трансферу технологій, названі суб'єкти повинні створювати та/або використовувати технології та/або їх складники, і їм повинні належати або передаватися майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складниками технологій.

Третя група охоплює фізичних особи, які безпосередньо беруть участь у створенні, трансфері та застосуванні технологій та/або їх складників, надають необхідні для цього інформаційні, фінансові та інші послуги на всіх стадіях просування технологій та/або їх складників на ринок.

Вищезазначені суб'єкти можуть взаємодіяти (ст. 4 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [5]), що проявляється у:

- створенні технологій та/або їх складників;
- обміні досвідом та інформацією про науково-технологічні досягнення;
- проведенні консультацій з основних питань науково-технічної і технологічної політики стосовно застосування технологій та їх складників;
- виробництві та здійсненні кооперації постачання технологій та/або їх складників у межах договорів про їх трансфер;
- укладенні інших цивільно-правових договорів відповідно до законодавства.

Для забезпечення виконання функцій, пов'язаних зі створенням, використанням, патентуванням та ліцензуванням прав на технології та їх складники, суб'єкти, виокремлені у першу групу, створюють:

- *структурні підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності* (у межах чисельності та фонду оплати праці);

– *підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності на підприємствах, у наукових установах, організаціях та вищих навчальних закладах*, що належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади або перебувають у віданні відповідної академії наук (у межах своїх повноважень).

На основі дослідження економічних джерел із питань інноваційної діяльності [1, с. 64–65; 6; 7, с. 4–8; 8; 9, с. 95–101; 10; 11, с. 43; 12, с. 14] у рамках даного дослідження основним суб'єктом інноваційного процесу щодо технологічного оновлення виробництва вважаємо сільськогосподарське підприємство. При цьому, відповідно до (ст. 1, 16) Закону України «Про інноваційну діяльність» [4], якщо підприємство (об'єднання підприємств) розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70% його загального обсягу продукції і (або) послуг, то воно вважається інноваційним. До таких підприємств належать інноваційні центри, технопарки, технополіси, інноваційні бізнес-інкубатори тощо.

З огляду на те, що підприємство здійснює свою діяльність як система, реалізуючи виробничі функції та задіюючи ресурси, суб'єктами процесу технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств є особи, які генерують ініціативу (ідею) такого процесу та втілюють її практичну реалізацію.

В.В. Зянько серед можливих суб'єктів інноваційної ідеї називає: споживачів, учених, консультантів підприємця з інноваційної діяльності, працівників, торгових агентів, дилерів, конкурентів [11, с. 43]

На нашу думку, суб'єктів технологічного оновлення виробництва на підприємстві доцільно поділити на безпосередніх та опосередкованих (учасників). До суб'єктів, які мають безпосереднє відношення до генерації ідеї стосовно технологічного оновлення виробництва та його здійснення, належать персонал та власники підприємства. Так, Л.П. Червінська виокремлює дві основні групи працівників: носіїв інноваційної праці, які задіяні у виробничих процесах, а також можуть бути генераторами, розробниками нових ідей і технологій (виробничий персонал, керівники, спеціалісти, інженерно-технологічні кадри, рядові працівники) та наукових працівників, які займаються науковими дослідженнями і продукують нові ідеї та розробки (працівники науково-дослідних установ, навчальних закладів, конструкторських бюро, проектних інститутів, науково-виробничих об'єднань, технопарків) [12, с. 14].

Серед безпосередніх суб'єктів технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств слід назвати:

– керівників (власників) підприємства, які технологічне оновлення виробництва розглядають як управлінський маневр, складник підприємницького менеджменту для виробництва досконалішої продукції, забезпечення конкурентної позиції на ринку і, як наслідок, утримання наявних і завоювання нових клієнтів;

– менеджерів, зокрема фахівців з інноваційного менеджменту, які вирішують питання, пов'язані з упровадження інновацій на підприємстві, що є сферою інноваційного менеджменту. Важлива роль у налагодженні процесів інноваційного розвитку та обґрунтуванні доцільності нововведень належить саме менеджерам;

– маркетингологів – з огляду на те, що результатом технологічного оновлення виробництва має стати продукція, то і сам інноваційний процес необхідно здійснювати, орієнтуючись на потреби та запити споживачів. Такий взаємозв'язок можливий завдяки службі маркетингу підприємства;

– працівників планово-фінансового відділу, які здійснюють розрахунки доцільності та фінансової спроможності підприємства реалізувати технологічне оновлення виробництва, визначають його планові та фактичні результати;

– інших працівників підприємства (головного технолога, технологів, виробничий персонал), які керують та беруть участь у виробничому процесі і на основі власних практичних знань та досвіду можуть запропонувати напрями поліпшення й удосконалення процесу виробництва та безпосередньо його реалізувати на практиці.

До опосередкованих суб'єктів технологічного оновлення виробництва відносимо:

– споживачів (покупців) продукції, які можуть висловлювати свої пропозиції щодо поліпшення її якісних характеристик (за умови ефективного функціонування служби маркетингу на підприємстві та наявності зворотного зв'язку між підприємством та покупцем). Здійснюючи технологічне нововведення, слід передусім орієнтуватися на потреби й платоспроможність цільового споживача, його зацікавленість у продукції; технологічне оновлення виробництва має ґрунтуватись на потребах споживача;

– науковців – на основі проведених ґрунтовних наукових досліджень у певній галузі можуть надавати рекомендації підприємству щодо напрямів технологічного оновлення виробництва;

– державні органи управління – можуть доносити до суб'єктів господарювання новітні ідеї та сприяти їх утіленню на практиці в рамках державних програм розвитку та сприяння інноваціям;

– інвесторів – надають практичну фінансову підтримку суб'єктам господарювання в реалізації певної технологічної ідеї;

– суб'єктів інноваційної інфраструктури – інноваційна інфраструктура, відповідно до ст. 1 Закону

України «Про інноваційну діяльність» [4], представлена сукупністю підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо);

– конкурентів – орієнтуючись на досягнення та результати діяльності реальних конкурентів, підприємство буде намагатися вдосконалювати власну діяльність, щоб не відставати або перевершити їх;

– постачальників – у процесі технологічного оновлення виробництва велике значення мають сировина та матеріали, які будуть використовуватися у виробничому процесі, а також технічне оснащення виробничого процесу. Від наявності постачальників основних і оборотних засобів та своєчасності постачань залежатиме результативність процесу в цілому.

Діяльність зазначених суб'єктів стосується відповідного об'єкта.

Законом України «Про інноваційну діяльність» (ст. 4) [4] визначено широке коло об'єктів інноваційної діяльності:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Відповідно до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [5], об'єкт технології – наукові та науково-прикладні результати, об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці), ноу-хау, в яких відображено перелік, строки, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг.

Об'єктом технологічного оновлення виробництва є виробничий процес з урахуванням:

- забезпечуючих складників процесу технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств (організаційного, економічного, кадрового, правового, екологічного, технічного, соціального, сировинного, науково-технічного, інформаційного);

– етапів процесу технологічного оновлення виробництва (визначення необхідності та доцільності технологічного оновлення виробництва;

вибір та обґрунтування способу його здійснення; залучення відповідних ресурсів; реалізація виробничого процесу; випуск оновленої продукції; аналіз результатів технологічного оновлення виробництва; формулювання висновків; прийняття управлінських рішень);

– особливостей, зумовлених специфікою сільськогосподарської діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Як і будь-який інший процес, технологічне оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств характеризується наявністю суб'єктів, які його здійснюють, та об'єкта, на який спрямовується їхня діяльність. Результатом технологічного оновлення виробництва є продукція, виготовлена на основі відповідної технології, а також може стати інноваційна продукція.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ковтуненко К.В. Роль учасників інноваційної діяльності в процесі використання інноваційних розробок. *Економіка харчової промисловості*. 2013. № 22(188). С. 64–65.
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/sub.jekt>; <http://sum.in.ua/s/ob.jekt>.
3. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
5. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 № 143-V. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
6. Колесніков А.П., Петрик С.І. Об'єктивні передумови та напрямки оновлення техніко-технологічної бази підприємств. URL: dSPACE.tneu.edu.ua/.
7. Ястремська О.М. Технологічне оновлення суб'єктів господарювання на основі інноваційного розвитку. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2014. № 1(25). С. 4–14.
8. Мельник І.Ю., Бояринова К.О. Інноваційний процес : наукові підходи та проблеми реалізації. URL: <http://probl-economy.kpi.ua/ru/node/257>.
9. Кохан П. Види суб'єктів інноваційної праці та правові механізми забезпечення їх діяльності за законодавством України. С. 95–101. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...
10. Мойсеєнко Т.Є., Войтко С.В. Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності підприємств: монографія. К.: Альфа Реклама, 2014. 160 с.
11. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. 263 с.
12. Червінська Л.П., Кальницький М.І. Інноваційна трудова діяльність: сутність та особливості. *Економіка, фінанси, право*. 2010. № 9. С. 11–15.